

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้ในการวิจัยและได้นำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

1. การเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กปฐมวัย
 - 1.1 ความพร้อม
 - 1.2 การเตรียมความพร้อม
 - 1.3 องค์ประกอบของการเตรียมความพร้อม
 - 1.4 หลักของการเตรียมความพร้อม
 - 1.5 ลักษณะของการเตรียมความพร้อม
 - 1.6 การจัดกิจกรรมส่งเสริมความพร้อมระดับปฐมวัย
2. ความสำคัญของผู้ดูแลเด็ก
3. บทบาทหน้าที่ของสถานรับเลี้ยงเด็ก
4. กระบวนการพัฒนาหลักสูตร
 - 4.1 การพัฒนาหลักสูตรที่ยึดวัตถุประสงค์
 - 4.2 การพัฒนาหลักสูตรแบบปฏิสัมพันธ์
 - 4.3 การพัฒนาหลักสูตรของเชย์เลอร์ อเล็กซานเดอร์ และเลวิส
 - 4.4 การพัฒนาหลักสูตรแบบโมเดลสพาย
5. การฝึกอบรม
 - 5.1 ความสำคัญของการฝึกอบรม
 - 5.2 ความหมายของการฝึกอบรม
 - 5.3 จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม
 - 5.4 ประเภทของการฝึกอบรม
 - 5.5 กระบวนการฝึกอบรม
 - 5.6 หลักสูตรและวิธีการฝึกอบรม
 - 5.7 เทคนิคการฝึกอบรม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กปฐมวัย

1.1 ความพร้อม (Readiness) หมายถึง สภาพที่เหมาะสม ที่มนุษย์สามารถกระทำการหนึ่งสิ่งใดได้บรรลุผลสำเร็จอย่างราบรื่น จิตตินันท์ เดชะคุปต์ (2537, หน้า 13) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อเด็กพร้อมที่จะทำสิ่งนั้นหรือมีความรู้สึกที่ดีต่อการเรียนรู้ ดังนั้นความพร้อมในการเรียนรู้จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพัฒนาการของเด็ก การเตรียมความพร้อมเบื้องต้นจะต้องมีความสอดคล้องกับบุคลิกภาพและความต้องการของเด็ก เพื่อจะได้เป็นการปูพื้นฐานสำหรับเด็กให้สามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ และมีคุณภาพ

1.2 การเตรียมความพร้อม หมายถึง การจัดประสบการณ์และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสนับสนุนความพร้อมทางร่างกาย อารมณ์ และจิตใจ สังคมและสติปัญญา รวมทั้งการเรียนรู้ตามธรรมชาติของเด็กปฐมวัย

1.3 องค์ประกอบของการเตรียมความพร้อม

การเตรียมความพร้อมมีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1.3.1 พัฒนาการ คือ การเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปตามลำดับขั้น ซึ่งการเตรียมความพร้อมจะต้องกระทำให้สอดคล้องกับความสามารถของเด็กตามขั้นพัฒนาการ

1.3.2 ระดับบุคลิกภาพ หมายถึง ระดับความสามารถที่เด็กพร้อมจะแสดงออกทางพฤติกรรมภายในเวลาอันรวดเร็ว

1.3.3 ความต้องการ คือ ความอยากหรืออยากได้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติเด็กมีความต้องการพื้นฐานทั้งทางร่างกายและจิตใจ ซึ่งผู้ใหญ่ต้องตอบสนองอย่างถูกต้อง เหมาะสม ทั้งการให้อาหารและความรัก ความอบอุ่น การยอมรับเพื่อช่วยให้เด็กมีความรู้สึกมั่นคง มีกำลังใจในการเรียนรู้

1.3.4 ความสนใจ หมายถึง ความอยากรู้อยากเห็น อยากค้นคว้าสิ่งรอบตัว และปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ซึ่งครูต้องจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อมให้เด็กมีโอกาสค้นคว้า ทดลองและเรียนปนเล่นโดยอิสระจากประสบการณ์ที่ตนพึงพอใจ

1.3.5 ความสามารถ คือ การที่เด็กกระทำการหนึ่งสิ่งใดได้ เด็กมีความสามารถเฉพาะด้านที่แตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับพันธุกรรมและประสบการณ์ของแต่ละคน

1.4 หลักของการเตรียมความพร้อม

การเตรียมความพร้อม จำเป็นต้องทำความเข้าใจกับธรรมชาติของพัฒนาการแต่ละช่วงวัยของเด็ก รวมถึงรูปแบบและวิธีการเรียนรู้ของเด็กด้วย เด็กปฐมวัยสนใจที่จะเรียนรู้โดยลงมือกระทำ สัมผัส สำรวจ ค้นคว้าและทดลองสิ่งรอบตัวอย่างอิสระในลักษณะของการเรียนปนเล่น

แนวการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กจะต้องยึดหลักบูรณาการความรู้และทักษะต่าง ๆ ในรูปแบบของกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของเด็ก รวมถึงการฝึกฝนลักษณะนิสัยและทักษะเบื้องต้นแก่เด็กด้วย

ลักษณะของกิจกรรมการเตรียมความพร้อมต้องมีความหลากหลาย เหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของเด็กแต่ละวัย โดยสอดแทรกการเล่น เพื่อช่วยให้เด็กเรียนรู้ได้เร็วและสนุก กิจกรรมสำหรับเด็กต้องมีความยากง่ายสลับกันไป ใช้เวลาทำกิจกรรมอย่างเหมาะสม เช่น กิจกรรมในร่มและกลางแจ้ง กิจกรรมเคลื่อนไหวและกิจกรรมสงบต้องจัดคละกันไปในสัดส่วนที่สมดุลย์

สภาพแวดล้อมในการเตรียมความพร้อมต้องปลอดภัยและเป็นระบบเปิดให้เด็กมีโอกาสดูเรียนรู้ที่จะหยิบจับ ทดลองใช้อุปกรณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเองตามความสนใจ ภายใต้การกำกับดูแล แนะนำของครู จิตตินันท์ เตชะคุปต์ (2537, หน้า 14-16)

1.5 ลักษณะของการเตรียมความพร้อม

การเตรียมความพร้อมประกอบด้วยการเตรียมทักษะเบื้องต้นสำหรับการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย รวม 4 ด้าน ดังนี้

1.5.1 ความพร้อมทางร่างกาย ได้แก่ สุขภาพอนามัย ความแข็งแรงของส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย สมรรถภาพการเคลื่อนไหว ความสัมพันธ์ของประสาทสัมผัส การรู้จักช่วยเหลือตนเอง

1.5.2 ความพร้อมทางอารมณ์และจิตใจ ได้แก่ สุขภาพจิต การรู้จักตนเอง การรู้จักตนเอง การแสดงออกเมื่อมีความรู้สึกต่าง ๆ การควบคุม อารมณ์ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี

1.5.3 ความพร้อมทางสังคม ได้แก่ ความสัมพันธ์กับผู้อื่น การปรับตัวเข้ากับผู้อื่นและสภาพแวดล้อม การยอมรับค่านิยมและกฎเกณฑ์ของสังคม การอยู่ร่วมกับผู้อื่น ความรับผิดชอบ

1.5.4 ความพร้อมทางสติปัญญา ได้แก่ สมรรถภาพการรับรู้ ความสามารถทางการเรียนรู้ การรู้จักคิดด้วยเหตุผลและการแก้ปัญหา ความสนใจสิ่งรอบตัว ความสามารถในการสังเกต และการจดจำ การใช้ภาษาสื่อ ความหมาย ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

1.6 การจัดกิจกรรมส่งเสริมความพร้อมระดับปฐมวัย

1. การจัดกิจกรรมส่งเสริมความพร้อมด้านร่างกาย

เด็กปฐมวัยชอบเคลื่อนไหวอยู่เสมอ การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับความสามารถของร่างกายเด็ก จะช่วยส่งเสริมพัฒนาการที่ดีอยู่แล้วให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป แนวการจัดกิจกรรมส่งเสริมความพร้อมด้านร่างกาย ประกอบด้วย

1.1 กิจกรรมพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่ ให้เด็กเล่นออกกำลังกายกลางแจ้ง เล่นสนามเล่นนอกอาคารเรียนที่กว้างขวางและปลอดภัย เล่นเครื่องเล่นสนาม เช่น ชิงช้า ม้าหมุน เครื่องปั้นปาย รถจักรยาน 3 ล้อ เครื่องเล่นเหล่านี้จะช่วยให้เด็กได้พัฒนากล้ามเนื้อ แขน ขา ในการ

เคลื่อนไหวและการทรงตัวได้เป็นอย่างดี กิจกรรมการเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อใหญ่ ได้แก่ การเดิน การวิ่ง การกระโดดสองขา การกระโดดขาเดียว การก้าวกระโดด การปีนป่าย การถีบจักรยาน การโยน การรวบรวมทั้งกิจกรรมการเคลื่อนไหวตามจังหวะและดนตรี การหัดกายบริหารและเล่นโดยใช้กำลัง

1.2 กิจกรรมพัฒนากล้ามเนื้อเล็ก ได้แก่ การให้เด็กใช้กล้ามเนื้อมือหรือนิ้วมือและตาทำงานประสานสัมพันธ์กัน ครูต้องจัดเตรียมอุปกรณ์ของใช้ ของเล่น และกิจกรรมที่หลากหลาย ให้เด็กได้ฝึกจากง่ายไปหายากตามความต้องการและความสามารถของเด็กเป็นรายบุคคล กิจกรรมพัฒนากล้ามเนื้อเล็กที่ควรจัด ได้แก่ การฝึกการหยิบจับสิ่งของ การละเลงสี การวาดรูปและระบายสี การพับ ฉีก ตัด ปะ การปั้น การพิมพ์ภาพ การหมุนปิด การขยำ การบีบ เป็นต้น สำหรับกิจกรรมพัฒนาประสาทสัมผัส ได้แก่ การเล่นเกมการได้ยิน การลากเส้นโยงจุด การเขย่งของเหลวใส่ภาชนะ การดูดชิบ การติดกระดุม การเล่นเกมการศึกษา ได้แก่ เล่นเกมจับคู่ภาพ เกมภาพตัดต่อ เกมต่อภาพ รวมทั้งการละเล่นของเด็กไทย เช่น การเล่นเกมเก็บ การเล่นเกมของ การเล่นเกมอีตัก

1.3 กิจกรรมพัฒนาสุขนิสัย ได้แก่ การจัดกิจกรรมการอบรม การส่งเสริมสุขภาพอนามัยของเด็กประจำวัน ฝึกให้รับประทานอาหารถูกหลักโภชนาการ ฝึกให้ดูแลความสะอาดของร่างกายและช่วยเหลือตนเอง กิจกรรมการฝึกทำได้โดยให้เด็กล้างมือก่อนและหลังการรับประทานอาหาร ฝึกยื่นเข้าแถวรอรับอาหาร ฝึกทำความสะอาดโต๊ะอาหาร ฝึกเข้าห้องน้ำและทำความสะอาดห้องน้ำ

2. การจัดกิจกรรมส่งเสริมความพร้อมด้านอารมณ์และจิตใจ

เด็กปฐมวัยมีอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย การแสดงอารมณ์ค่อนข้างรุนแรง เปิดเผย มักแสดงอารมณ์เพิ่มสูงกว่าวัยทารก อารมณ์ของเด็กมีลักษณะซับซ้อน แสดงออกในหลายรูปแบบ การควบคุมอารมณ์ทำได้ไม่ดีพอ การจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยและความสนใจจะช่วยให้เด็กเรียนรู้ที่จะพัฒนาการควบคุมอารมณ์และความรู้สึกได้ดีขึ้น แนวทางในการส่งเสริมความพร้อมทางอารมณ์และจิตใจ ทำได้ดังนี้

2.1 กิจกรรมการรู้จักตนเอง ทำได้โดยให้เด็กเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ตามความสนใจ การโต้ตอบสนทนา การเล่นเกมบทบาทสมมติ การเล่านิทาน การดูรูปภาพประกอบการเล่าตามด้วยการให้เด็กบอกอารมณ์ หรือแสดงความรู้สึกต่อเรื่องราวนั้น แล้วครูแนะนำเพิ่มเติมถึงการแสดงออกที่ถูกต้องเหมาะสม สอนให้รู้จักปรับอารมณ์ให้มีความมั่นคง ร่าเริง เบิกบาน อุดม ใช้เหตุผล และไม่เอาแต่ใจตัว

เล่นเกม โดยให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมการแสดงออกตามความพอใจ โดยครูคอยให้คำแนะนำในการพัฒนาการยอมรับอารมณ์และความรู้สึกของผู้อื่นอย่างใกล้ชิด

2.3 กิจกรรมพัฒนาคุณภาพและจริยธรรม เนื่องด้วยเด็กปฐมวัยยังอยู่ในวัยที่ใช้เหตุผลเต็มที่ไม่ได้ดีนัก การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมจึงต้องค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้เด็กซึมซับความรู้สึกดีช้าๆ และสร้างความเข้าใจกับสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ ที่ละเล็กที่ละน้อย เมื่อเด็กมีวุฒิภาวะดีขึ้นก็สามารถประพฤติตัวได้เหมาะสมด้วยจิตสำนึกที่ดี วิธีการเล่นนิทานแล้วถามคำถามให้เด็กตอบ หรือให้เล่นบทบาทสมมุติ แล้วสอดแทรกคุณธรรมให้เด็กได้คิดไปด้วยขณะเล่นบทบาทนั้น จะช่วยเตรียมความพร้อมด้านอารมณ์และจิตใจแก่เด็กได้เป็นอย่างดี

3. การจัดกิจกรรมส่งเสริมความพร้อมด้านสังคม

เด็กปฐมวัย เริ่มยอมรับสังคมภายนอกมากขึ้น เริ่มมีความเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเอง สามารถใช้ภาษาพูดได้ดีขึ้น เรียนรู้ที่จะสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลนอกบ้าน และเด็กวัยเดียวกันในการคบหา เล่นร่วมกันได้อย่างสนุกแต่เด็กยังยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ในบางครั้งจึงไม่ยอมรับความคิดเห็นของใคร ทำให้เกิดความขัดแย้งและแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรงบ้าง เด็กยังควบคุมอารมณ์และความรู้สึกได้ไม่ดีพอ แต่จะค่อย ๆ ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ที่ละเล็ก การเตรียมความพร้อมด้านสังคมของเด็กทำได้โดยการจัดประสบการณ์และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความพร้อมทางสังคม ได้แก่ การฝึกให้ช่วยตนเอง การฝึกให้รู้จักสื่อสารกับผู้อื่น การปรับตัวเข้ากับผู้อื่น การอยู่ร่วมกันในสังคม การสอนให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และระเบียบต่าง ๆ รวมถึงการฝึกปฏิบัติอนุรักษสิ่งแวดล้อม การฝึกเด็กทำได้ทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มเล็ก ๆ แนวทางในการฝึกทำได้ดังนี้

3.1 ครุสังเกตพัฒนาการด้านสังคมของเด็ก ประกอบด้วย

3.1.1 ลักษณะนิสัย การแสดงออกในการทำกิจวัตรประจำวันและการพูดคุยติดต่อกับผู้อื่น

3.1.2 พฤติกรรมการเล่น ครุสังเกตลักษณะวิธีการเล่นของเด็กและการปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเพื่อนหรือของเล่น

3.1.3 พฤติกรรมทางสังคม ครุใช้แบบสังเกตพัฒนาการซึ่งกำหนดพฤติกรรมที่คาดหวังตามเกณฑ์อายุในการบันทึกการสังเกต

3.2 เสริมสร้างความสามารถในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

3.2.1 ปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่เด็ก ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการแสดงความรัก ให้ความเข้าใจและใช้เหตุผลกับเด็ก

3.2.2 เปิดโอกาสให้เด็กเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยการกระตุ้นให้เด็กสนใจทำงานด้วยตนเอง ฝึกระเบียบวินัยในการทำกิจกรรม ฝึกความรับผิดชอบและช่วยเหลือผู้อื่น

3.2.3 ส่งเสริมประสบการณ์ความสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม โดยให้เด็กเล่นและทำงานกับเพื่อน การฝึกพูดให้กำลังใจแก่เพื่อน ชมเชยเมื่อเพื่อนทำดี ครูควรแก้ไขปรับปรุงเมื่อเด็กแสดงพฤติกรรมที่ไม่ดีด้วยเช่นกัน

3.2.4 จัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการเล่นของเด็ก ฝึกให้เด็กรู้จักยอมรับความต้องการของผู้อื่น เข้าใจบทบาทของแต่ละคน รู้จักการแบ่งปัน ผลัดเปลี่ยน รอคอย เสียสละ และร่วมมือกับผู้อื่น

3.2.5 ยอมรับความแตกต่างทางบุคลิกภาพของเด็ก ครูต้องทำความเข้าใจกับบุคลิกที่แตกต่างกันของเด็ก เช่น ปรับตัวง่าย อารมณ์ดี มองคนในแง่ดี หงุดหงิดง่าย ควหาทางส่งเสริมปรับปรุงตามเหมาะสม

3.3 จัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการด้านสังคม

3.3.1 กิจกรรมพัฒนาตนเอง ฝึกให้เด็กช่วยเหลือตนเองตามความสามารถในการทำกิจกรรมประจำวัน เช่น ฝึกมารยาทในการรับประทานอาหาร การแต่งตัว การทำความสะอาดตนเอง การทำงานช่วยเหลือผู้ใหญ่ ฝึกให้เด็กใช้ความสามารถที่มีอยู่อย่างเต็มที่ เคารพสิทธิหน้าที่และควมมีระเบียบวินัย

3.3.2 กิจกรรมความสัมพันธ์กับผู้อื่น ควรจัดให้เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างสม่ำเสมอ ในการเล่นในร่มและกลางแจ้ง เล่นเกม ทำตามกติกาต่าง ๆ ไปทัศนศึกษาในชุมชน เชิญวิทยากรมาพบปะพูดคุย สาธิตสิ่งต่าง ๆ ให้ชมและทำกิจกรรมสร้างสรรค์ร่วมกัน

3.3.3 กิจกรรมพัฒนาทักษะทางสังคม จัดโดยเล่นนิทาน ยกตัวอย่าง ตั้งคำถาม เชิดหุ่น เปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นต่อตัวละครหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ

3.3.4 กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมไทย ทำได้โดยให้เด็กปฏิบัติในการดูแลบริเวณ สถานที่ต่าง ๆ ในโรงเรียน ดูแลรักษา จัดเครื่องใช้ให้เป็นระเบียบ ให้ชมภาพยนตร์เกี่ยวกับธรรมชาติ ฟังนิทาน ฝึกร้องเพลง เล่นบทบาทสมมุติ แสดงความรู้สึกนึกคิดต่อตัวอย่างพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และการทำลายสิ่งแวดล้อม

4. การจัดกิจกรรมส่งเสริมความพร้อมด้านสติปัญญา

เด็กปฐมวัย พัฒนาสติปัญญาอย่างเป็นขั้นตอน ตามแบบแผนที่ต่อเนื่อง เริ่มจากการพัฒนาความสามารถทางการคิด การรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส ไปสู่ความเข้าใจในการสร้างสัญลักษณ์ทางความคิดก่อนขั้นการรู้คิดที่เป็นนามธรรม เด็กยิ่งโตขึ้น พัฒนาการทางร่างกายและสมองจะยิ่งสมบูรณ์มากขึ้น จึงเริ่มมีความคิดเป็นของตนเอง อยากรู้ อยากเห็น สนใจใฝ่รู้และค้นคว้าสิ่งรอบตัวด้วยตนเอง รู้จักซักถามและเลียนแบบผู้อยู่ใกล้ชิด เริ่มมีจินตนาการและความจำดีขึ้น เข้าใจในสภาพแวดล้อมได้มากขึ้น ใช้ภาษาในการสื่อความหมายมากกว่าการเรียนรู้โดยการกระทำ เด็ก

ปฐมวัยยังมีความคิดยึดติดกับตนเอง ขาดเหตุผล เข้าใจความคิดของคนอื่นได้ไม่ค่อยดีนัก การใช้กิจกรรมการเตรียมความพร้อมจึงจะช่วยให้เด็กพัฒนาการคิดเชิงเหตุผลได้ทันเวลา เมื่อเริ่มเรียนในระดับประถม การเตรียมความพร้อมด้านสติปัญญาช่วยส่งเสริมสมรรถภาพการเรียนรู้ การจดจำ การรู้จักคิดด้วยเหตุผล สร้างความสนใจใฝ่รู้และการใช้ภาษาสื่อความหมายได้อย่างเหมาะสม การเตรียมความพร้อมทางสติปัญญาจึงต้องจัดกิจกรรมให้ครอบคลุมความสามารถทางการรู้คิด ความเข้าใจคิดหาเหตุผล การตัดสินใจแก้ปัญหาด้วยตนเอง การใช้ภาษาสื่อความหมาย ความคิดสร้างสรรค์ สมรรถภาพการเรียนรู้ ความจำและความสนใจต่อสิ่งรอบตัว โดยเน้นการจัดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการตามวัยของเด็กเป็นรายบุคคลเป็นสำคัญ แนวการเตรียมความพร้อมด้านสติปัญญาทำได้ดังนี้

4.1 สังเกตพัฒนาการด้านสติปัญญาของเด็กอยู่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อทราบสมรรถภาพทางการรู้คิด และความสามารถในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสติปัญญา ในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ ความสนใจใฝ่รู้ พฤติกรรมการเรียนรู้และการใช้ภาษาในการสื่อความหมาย

4.2 การเสริมสมรรถภาพทางสติปัญญาและการเรียนรู้ให้แก่เด็กโดยปลูกฝังทักษะการสังเกตความแตกต่างโดยการรับรู้ การฝึกให้คิดและใช้เหตุผล การส่งเสริมให้ใช้ภาษาในการสื่อความหมาย การฝึกให้ใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนปนเล่น

4.3 การจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการด้านสติปัญญา โดยฝึกให้เด็กสังเกตสิ่งรอบตัว ทำกิจกรรมที่ต้องใช้เหตุผล ทำกิจกรรมพัฒนาภาษา และได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมการเล่นที่หลากหลาย จิตตินันท์ เดชะคุปต์ (2537, หน้า 39-44)

การเตรียมความพร้อมของเด็กปฐมวัยแต่ละด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ สังคม และสติปัญญาเป็นไปอย่างสอดคล้องสัมพันธ์กันหมดทุกด้าน พัฒนาการขั้นต้นจะเป็นรากฐานของพัฒนาการขั้นต่อ ๆ ไป ที่ซับซ้อนยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดความสามารถใหม่ ๆ ติดตามมาทั้งด้านคุณภาพและปริมาณ สังเกตเห็นได้อย่างชัดเจน ครูผู้ให้การอบรมดูแลเด็กที่เข้าใจหลักการเตรียมความพร้อมเหล่านี้ ย่อมสามารถจัดประสบการณ์ได้อย่างเหมาะสมและก่อให้เกิดผลลัพธ์ตามมาที่ถูกทิศทางได้ในบั้นปลาย

2. ความสำคัญของผู้ดูแลเด็ก

ผู้ดูแลเด็กคือ บุคคลผู้มีความสำคัญในการช่วยให้เด็กเกิดการพัฒนาอย่างเต็มที่ เด็กจะเติบโตเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ไม่ได้ หากปราศจากความรัก ความเข้าใจ ความห่วงใย และเอื้ออาทรของผู้ดูแลเด็ก

ฮิลเดแบรนต์ (Hildebrand, 1975, หน้า 57-88) กล่าวถึงคุณสมบัติของผู้ดูแลเด็กไว้ดังนี้

1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก
2. มีความสามารถในการตอบสนองความต้องการของเด็กเป็นรายบุคคล
3. มีเหตุผล รู้จักเลือกปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้าอย่างเหมาะสม
4. มีความรู้เกี่ยวกับการจัดประสบการณ์และการใช้สื่ออุปกรณ์พัฒนาเด็ก
5. มีประสบการณ์และมีทักษะในการดูแลเด็ก

สมใจ กิพย์ชัยเมธา (2521, หน้า 64-69) กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของผู้ดูแลเด็ก

ในทำนองสนับสนุนกันดังนี้

1. รับผิดชอบในการเลี้ยงดูเด็ก
2. ส่งเสริมพัฒนาการเด็ก
3. เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก
4. ตัดสินใจ แก้ปัญหาได้เหมาะสม
5. เข้าใจพัฒนาการเด็ก
6. รู้จักป้องกันอุบัติเหตุ
7. มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน

จากคุณสมบัติของผู้ดูแลเด็กข้างต้นจะเห็นได้ว่า บุคคลที่จะทำหน้าที่ดูแลเด็กนั้น ไม่เพียงแต่ต้องมีความรู้ความเข้าใจในพัฒนาการเด็กเท่านั้น แต่จะต้องมีความรับผิดชอบ มีเหตุผล ตัดสินใจดี มีทักษะเป็นแบบอย่างที่ดี รู้จักการป้องกันอุบัติเหตุแก่เด็ก และประการสำคัญคือ ต้องสามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการ สนองตอบการพัฒนาเด็กได้เป็นอย่างดีไปในขณะเดียวกัน

3. บทบาทหน้าที่ของสถานรับเลี้ยงเด็ก

สถานรับเลี้ยงเด็กคือ องค์กรที่เปิดดำเนินงานเพื่อให้บริการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กทดแทนครอบครัว ประกอบด้วยรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละท้องที่ เช่น การรับเลี้ยงเด็กตามบ้าน การเลี้ยงเด็กในศูนย์เด็กหรือในสถานรับเลี้ยงเด็กเพื่อให้บริการแก่เด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ขวบ ภายใต้การดำเนินงานขององค์กรต่าง ๆ ทั้งรัฐบาลและเอกชน

มุสเซเมซี (Musumeci, 1979 , หน้า 1-5) กล่าวถึง บทบาทหน้าที่ของสถานรับเลี้ยงเด็กว่า ประกอบด้วยภารกิจดังต่อไปนี้

- 3.1 ดูแลสุขภาพอนามัย และความปลอดภัยของเด็ก
- 3.2 การสังเกตและบันทึกการดูแลเด็ก
- 3.3 การปฏิสัมพันธ์กับเด็กด้วยวิธีการที่เหมาะสม

- 3.4 ฝึกให้เด็กทำงาน เพื่อพัฒนากล้ามเนื้อและความคิดสร้างสรรค์
- 3.5 จัดประสบการณ์ส่งเสริมภาษาแก่เด็ก
- 3.6 จัดประสบการณ์ทางดนตรีแก่เด็ก
- 3.7 จัดประสบการณ์ทดลองง่าย ๆ กับวัตถุ เช่น เล่นน้ำ เล่นทรายแก่เด็ก
- 3.8 จัดให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่น เพื่อการศึกษา
- 3.9 ดูแลและฝึกการขับถ่ายแก่เด็ก
- 3.10 ดูแลการรับประทานอาหารแก่เด็ก
- 3.11 ดูแลการพักผ่อนนอนหลับของเด็ก
- 3.12 จัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์นอกสถานที่แก่เด็ก
- 3.13 จัดให้เด็กได้ออกกำลังกาย
- 3.14 จัดให้เด็กได้เล่นในร่ม
- 3.15 จัดสภาพแวดล้อมที่สะดวก ปลอดภัย กระตุ้นการเรียนรู้
- 3.16 ช่วยเด็กในการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่
- 3.17 สร้างสัมพันธ์อันดีกับผู้ปกครองและผู้ร่วมปฏิบัติงานในองค์กรเดียวกัน
- 3.18 ประเมินและพัฒนางานสถานรับเลี้ยงเด็กเป็นระยะ ๆ

กรอบงานของสถานรับเลี้ยงเด็กหลายงานได้ย้มาถึงบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นภาระโดยตรงของผู้ดูแลเด็ก จึงเป็นการตอกย้ำให้ภาพของภาระงานสถานรับเลี้ยงเด็กมีความแจ่มชัดยิ่งขึ้นดังได้กล่าวไว้ในตอนต้น ๆ แล้ว

4. กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรจะต้องดำเนินการโดยพิจารณาตามลักษณะโครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตรตามรูปแบบที่กำหนดโดยนักพัฒนาหลักสูตรรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้ อำนาจจันทร์แป้น (2532, หน้า 23-25)

4.1 การพัฒนาหลักสูตรที่ยึดวัตถุประสงค์ (Objective Model)

หลักสูตรแบบนี้พัฒนาขึ้นตามแนวของ ไทเลอร์ (Tyler) ซึ่งมีขั้นตอนการพัฒนาเริ่มจัดทำด้วยการเสาะแสวงหาคำตอบของคำถาม 4 ประการ คือ

1. จุดมุ่งหมายทางการศึกษาของโรงเรียนควรแสวงหาคืออะไร
2. ประสบการณ์ทางการศึกษาที่โรงเรียนสามารถจัดขึ้น เพื่อช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายมีอะไรบ้าง
3. ความสามารถในการจัดประสบการณ์ทางการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ทำได้อย่างไร
4. การประเมินผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดทำได้อย่างไร

จากคำถามดังกล่าว ไทเลอร์ ได้นำมาพัฒนาหลักสูตรใน 4 ระดับขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์
2. การคัดเลือกวิธีการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์
3. การจัดและดำเนินการ
4. การประเมินผลผลิต

ขั้นตอนดังกล่าวเขียนเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์
(Aims and Objectives)

เนื้อหาสาระ
(Content)

การจัดและดำเนินการ
(Organization)

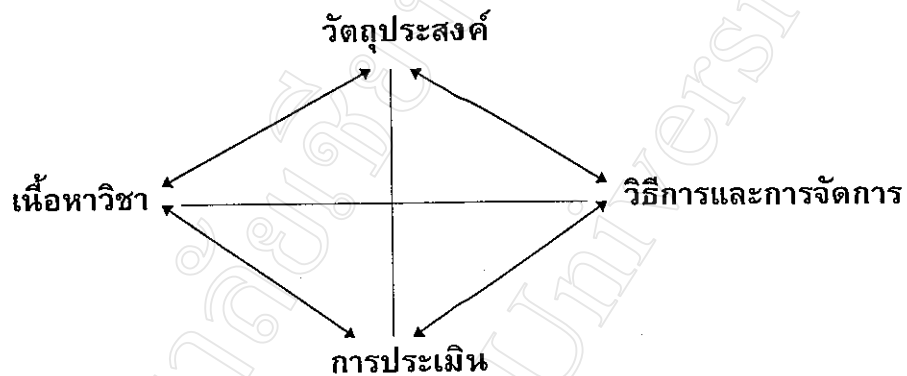
การประเมิน
(Evaluation)

จากแนวทางการพัฒนาหลักสูตรของ ไทเลอร์ ช่างต้น ทาบา (Taba) ได้นำมาขยายขั้นตอนออกไปอีกเป็น 7 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวิเคราะห์ความจำเป็น
2. การกำหนดวัตถุประสงค์
3. การคัดเลือกเนื้อหา
4. การจัดเนื้อหา
5. การคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้
6. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้
7. การกำหนดนโยบายในการประเมิน วิธีการประเมินและเครื่องมือในการประเมิน

4.2 การพัฒนาหลักสูตรแบบปฏิสัมพันธ์ (Interaction Model)

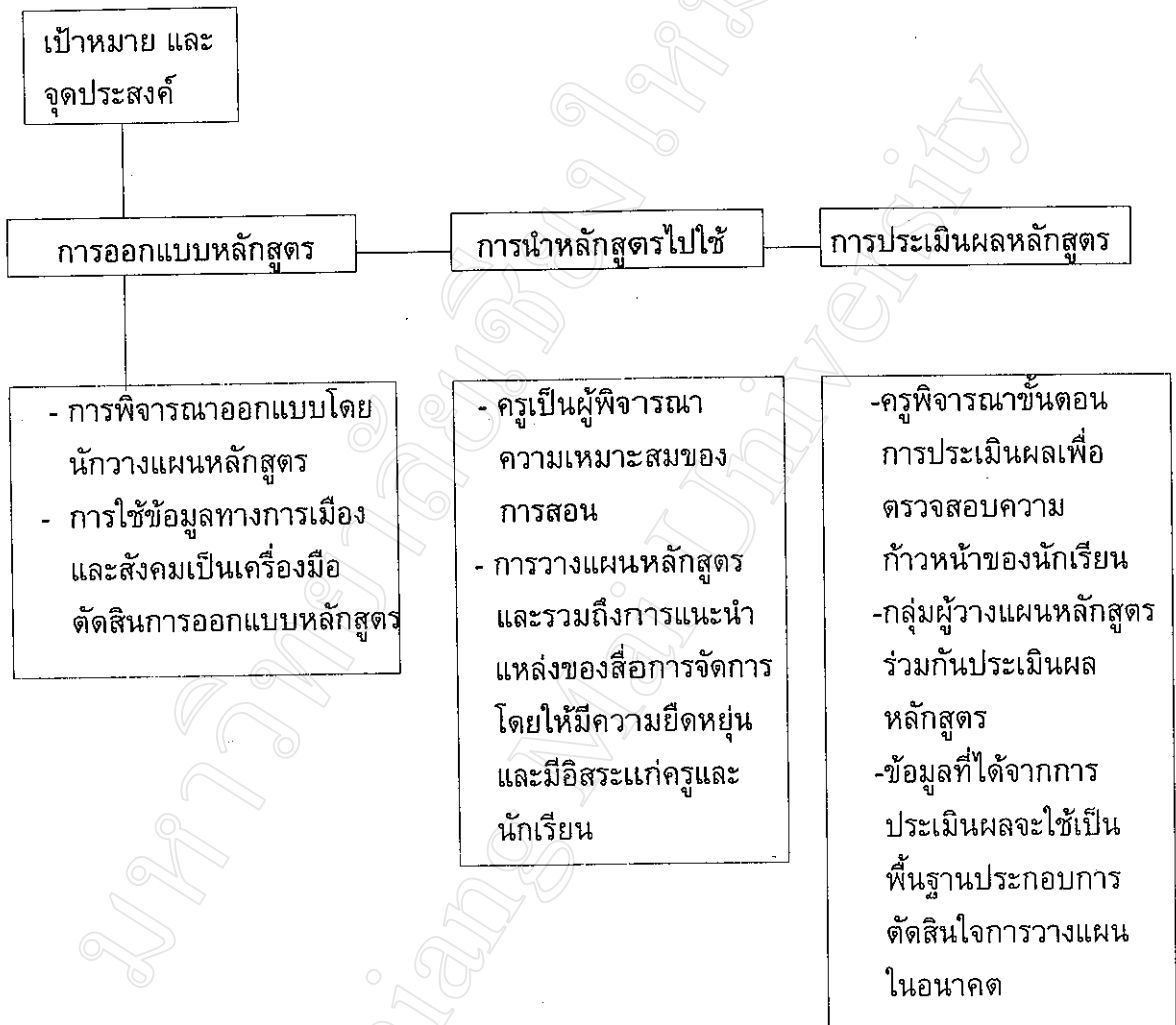
การพัฒนาหลักสูตรแบบปฏิสัมพันธ์ สามารถเริ่มต้นจากจุดใดจุดหนึ่งก็ได้ แล้วเคลื่อนไปยังองค์ประกอบอื่น ๆ ดังแผนภูมิต่อไปนี้

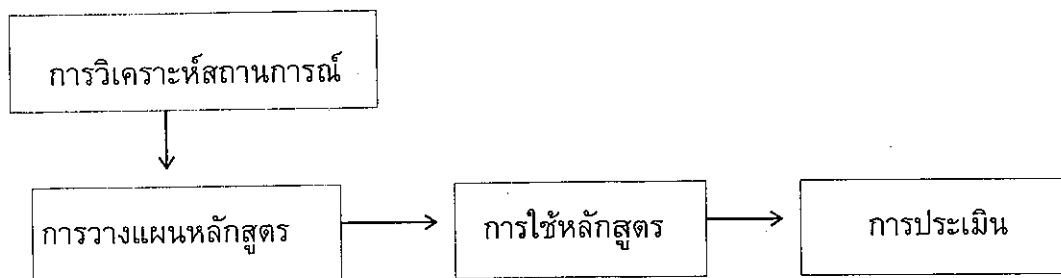
จากองค์ประกอบทั้ง 4 มีสาระสำคัญที่จะใช้ในการชี้แนะผู้จัดทำด้วยคำถาม 4 ประการ คือ

1. จะทำอะไร (What is to be done)
2. เนื้อหาวิชาอะไรที่จะใช้ (What subject matter to be used)
3. วิธีการและการจัดการแบบใดที่จะใช้ (What method and What organization to be employed)
4. จะประเมินอย่างไร (How are the result to be appraised)

4.3 การพัฒนาหลักสูตรของ เซย์เลอร์ อเล็กซานเดอร์ และเลวิส (Saylor, Alexander and Lewis, 1981) มีรูปแบบดังนี้

4.4 การพัฒนาหลักสูตรโมเดลสพาย (SPIE Model) หลักสูตรโมเดลสพายมีแผนภูมิดังนี้

จากแผนภูมิข้างต้นนำสู่การปฏิบัติตามขั้นตอนได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์สถานการณ์ (Situational Analysis) คือ ขั้นตอนของการศึกษาสำรวจและวิเคราะห์ สภาพอดีต สภาพปัจจุบัน และสภาพที่ควรจะเป็นในอนาคต โดยการวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

- 1.1 ปรัชญาการศึกษา นโยบาย หลักสูตร แผนการศึกษา งานวิจัย
- 1.2 สภาพปัญหา ค่านิยม วัฒนธรรม และความต้องการของชุมชน
- 1.3 ธรรมชาติเนื้อหาสาระของวิชา ความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการและเทคโนโลยี
- 1.4 ความรู้เกี่ยวกับผู้เรียนด้านความต้องการและการและความสนใจ
- 1.5 ทฤษฎีการเรียนรู้ตลอดจนแนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เอื้ออำนวยให้บรรลุวัตถุประสงค์

2. การวางแผนหลักสูตรหรือแผนประสบการณ์ (Planning)

- 2.1 กำหนดหลักสูตรสาขาหมวดวิชา
- 2.2 กำหนดหลักสูตรรายวิชา
 - 2.2.1 กำหนดลักษณะกระบวนวิชา
 - 2.2.2 พิจารณาความสมดุลระหว่างทฤษฎีกับปฏิบัติ
 - 2.2.3 คัดเลือกและรวบรวมผลดีสื่อประเภทต่าง ๆ
- 2.3 กำหนดหลักสูตรเฉพาะกลุ่มบุคคล
- 2.4 กำหนดแผนการสอน
 - 2.4.1 กำหนดวัตถุประสงค์
 - 2.4.2 คัดเลือกเนื้อหาสาระและการจัด
 - 2.4.3 กำหนดวิธีการเรียนการสอน สื่อและแหล่งวิชาการ
 - 2.4.4 กำหนดวิธีการวัดและประเมินผล
- 2.5 กำหนดแผนการประเมิน

3. การใช้หลักสูตรหรือการปฏิบัติ (Implementation)

- 3.1 การเตรียมและพัฒนาบุคลากร เอกสาร และสื่อประเภทต่าง ๆ
 - 3.1.1 สร้างความเข้าใจแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องในแนวทางที่กำหนด
 - 3.1.2 ฝึกอบรมผู้เกี่ยวข้องให้เกิดทักษะในการใช้หลักสูตร
 - 3.1.3 สร้างหรือเตรียมความพร้อมให้แก่ผู้เรียน
 - 3.1.4 เตรียมการนิเทศภายใน
- 3.2 ปฏิบัติตามแผนที่กำหนด

4. การประเมิน (Evaluation)

4.1 ประเมินแผนหลักสูตรหรือแผนการจัดประสบการณ์ทุกแผน

4.2 ประเมินการปฏิบัติตามแผนทุกข้อ

4.3 ประเมินผลสัมฤทธิ์

5. การฝึกอบรม

5.1 ความสำคัญของการฝึกอบรม

เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่า การจะให้ได้มาซึ่งครูผู้ดูแลเด็กที่มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะในการปฏิบัติงาน จะต้องใช้กระบวนการหลายอย่างผสมผสานกันไป หนึ่งในกระบวนการเหล่านั้นคือ การฝึกอบรม ดังที่ น้อย ศิริโชติ (2524, หน้า 4) ซึ่งกล่าวไว้ว่า การฝึกอบรมเป็นหัวใจสำคัญในการบริหารงานบุคคลให้มีประสิทธิภาพ เพราะการฝึกอบรมเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยเพิ่มพูนความรู้ เสริมสร้างบุคลิกภาพภาวะการเป็นผู้นำ ทำให้เกิดประสบการณ์และทักษะที่จำเป็นในการทำงาน ให้บรรลุจุดประสงค์ที่วางไว้ด้วยความรวดเร็ว ประหยัดเวลาและทุนค่าใช้จ่ายเป็นอันมาก

5.2 ความหมายของการฝึกอบรม (training)

คาร์เตอร์ วี. กูด (Carter V. Good อ้างใน น้อย ศิริโชติ, 2524, หน้า 6) กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการช่วยให้บุคคลมีทักษะและความรู้โดยจัดขึ้นภายใต้สภาวะเงื่อนไขบางประการ

ณรงค์ ฉายายนต์ (2536, หน้า 59) กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมการเรียนรู้เฉพาะอย่างของบุคคลเพื่อปรับปรุงและเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจทักษะหรือความชำนาญและทัศนคติอันเหมาะสม เพื่อสามารถส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมและทัศนคติในการปฏิบัติงานในหน้าที่ เพื่อยกมาตรฐานการปฏิบัติงานให้อยู่ในระดับสูงขึ้นและมีความเจริญก้าวหน้าในงาน

พิสิฐพล ไกรพิพัฒน์ (2534) ให้ความหมายของการฝึกอบรมว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบตามความจำเป็นในการฝึกอบรมที่มุ่งปรับปรุง เพิ่มพูนความรู้ ทักษะหรือทัศนคติในการปฏิบัติงานของบุคลากรและเพื่อให้บุคลากรสามารถนำสิ่งที่ได้จากการฝึกอบรมไปใช้ในการปฏิบัติงาน เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการขององค์กร สถาบัน หน่วยงานที่บุคลากรปฏิบัติหน้าที่อยู่

ธงชัย สันติวงศ์ (2525, หน้า 24) กล่าวว่า การฝึกอบรมหมายถึง กระบวนการที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบ เพื่อเป็นการหาทางเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติของผู้รับการอบรมให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับความหมายของบีช (Beach, 1971 อ้างใน ลัดดา อ่อนละมูล (2539, หน้า 28) ที่ว่า การฝึกอบรมหมายถึง กระบวนการ

ที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้บุคคลได้เรียนรู้และมีความชำนาญในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เพื่อเปลี่ยนพฤติกรรมของคนไปในทางที่ต้องการ

จากความหมายที่กล่าวมานี้ สรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่จัดขึ้นเพื่อเพิ่มพูนความรู้ (Knowledge) และทักษะ (Skills) ให้แก่ผู้เข้ารับการอบรม โดยจัดทำเป็นช่วง ๆ หรือระยะเวลาตามความเหมาะสมของแต่ละเรื่อง ซึ่งอาจจะใช้เวลาช่วงสั้น ๆ อาจจัดเป็นรายบุคคล หรือเป็นกลุ่มก็ได้ ผู้จัดการฝึกอบรม อาจเป็นหน่วยงานราชการหรือบริษัทเอกชนหรือบริษัทห้างร้านก็ได้

5.3 จุดมุ่งหมายของการฝึกอบรม

เวคซ์เลย์ และลาทัม (Wexley and Latham, 1981 อ้างใน เครือวัลย์ ลีมอภิชาติ, 2531) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการฝึกอบรมไว้ดังนี้

1. เพื่อปรับปรุงแก้ไขความรู้รอบ เพื่อการปฏิบัติงานของแต่ละบุคลากรในแต่ละระดับ เกี่ยวกับการเข้าใจกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับและหน้าที่รับผิดชอบของแต่ละหน่วยงาน
2. เพื่อเพิ่มทักษะ ความชำนาญการหนึ่งงาน/สาขา หรือมากกว่า
3. เพื่อจูงใจบุคลากรให้ปฏิบัติงานในหน้าที่ดีขึ้น

5.4 ประเภทของการฝึกอบรม

เปรี๊ญ กุมุท (2520, หน้า, 36) ได้แบ่งประเภทของการฝึกอบรมออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. การฝึกอบรมก่อนประจำการ (Pre-Service Training) เป็นการฝึกอบรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมสามารถปรับตัวและคุ้นเคยกับสถานที่ กระบวนการทำงานและบุคลากรที่ต้องมีสัมพันธภาพในการทำงานร่วมกันต่อไป หรือเรียกว่าเป็นการปฐมนิเทศก็ได้
2. การฝึกอบรมครุประจำการ (In-Service Training) เป็นการฝึกอบรมที่จัดให้แก่ผู้ที่กำลังประจำการ หรือผู้ที่ทำงานอยู่แล้ว เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถให้สูงขึ้น

อีราท์ (Eraut, 1972) ได้แบ่งประเภทของการฝึกอบรมในอีกลักษณะหนึ่ง ดังนี้

1. แบบให้เห็นปัญหา (Problem - Centered Training) ได้แก่ การฝึกอบรมที่ใช้ตัวปัญหาเป็นสาระสำคัญในการฝึกอบรม เน้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้มีโอกาสวิเคราะห์และศึกษาปัญหาให้เข้าใจแจ่มชัดว่า มีอะไรอยู่ตรงจุดใด จากนั้นเป็นหน้าที่ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่จะต้องหาทางแก้ไขปัญหาด้วยตนเองต่อไป
2. แบบแก้ปัญห (Solution Centered Training) เป็นการฝึกอบรมที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทราบปัญหามาแล้ว จะโดยวิธีใดก็ตาม เช่น จากการสังเกต การสำรวจข้อมูล หรือจากการฝึกอบรมแบบให้เห็นปัญหา แล้วเข้ารับการฝึกอบรม เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและมีทักษะที่จะนำไปแก้ปัญหามีอยู่ได้ทันที

5.5 กระบวนการฝึกอบรม

กระบวนการฝึกอบรม เป็นการดำเนินกิจกรรมที่เป็นไปโดยสัมพันธ์กันระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ กระบวนการนั้นประกอบด้วย สิ่งที่ป้อนเข้า (Input) มีกระบวนการ (Process) มีผลลัพธ์ (Output) และมีการย้อนกลับ (Feedback) อย่างต่อเนื่องทั้งระบบ กระบวนการฝึกอบรมที่ดีต้องประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ (Boydell, 1979 อ้างใน ณรงค์ ฉายายนต์, 2536)

1. หาความจำเป็นในการฝึกอบรม
2. พิจารณางานหรือภารกิจที่จะพัฒนา
3. วิเคราะห์งานหรือภารกิจที่จะพัฒนา
4. กำหนดบุคคลที่จะได้รับการฝึกอบรม
5. กำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม
6. สร้างหลักสูตรการฝึกอบรม
7. วางแผนการจัดการฝึกอบรม
8. ดำเนินการฝึกอบรม
9. ประเมินผลการฝึกอบรม
10. ติดตามผลระยะยาว

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นระบบ มีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุง เพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ของบุคลากร ให้สามารถพัฒนาทักษะ ความชำนาญในการแก้ปัญหาและตัดสินใจในการทำงานได้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้บุคลากรนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ผลดียิ่งขึ้น

5.6 หลักสูตรและวิธีการฝึกอบรม

หลักสูตรการฝึกอบรม

หลักสูตรของการฝึกอบรม หมายถึง วิชา เนื้อหาสาระ และวิธีการที่จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เกิดความรู้ความเข้าใจ เกิดทัศนคติและความสามารถ ทำให้เกิดการเรียนรู้สู่การปฏิบัติหรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้เป็นไปตามจุดประสงค์ของการฝึกอบรม (กริช อัมโภชน ,2520)

การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม ในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อให้การฝึกอบรมดำเนินไปตามจุดประสงค์ของการฝึกอบรมแต่ละครั้งนั้น น้อย ศิริโชติ (2524, หน้า 11-13) ได้กล่าวถึงขั้นตอนการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมและส่วนประกอบของการฝึกอบรมดังนี้

ขั้นตอนในการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมที่สำคัญมีดังนี้

1. การวิเคราะห์และระบุความจำเป็นของการฝึกอบรม
2. การกำหนดหัวข้อวิชาและหมวดหัวข้อวิชา
3. การจัดลำดับเนื้อหาวิชา

4. การกำหนดวัตถุประสงค์ของหัวข้อวิชา
5. การกำหนดเทคนิคการฝึกอบรม
6. การกำหนดระยะเวลาของแต่ละวิชา
7. การกำหนดวิทยากร
8. การเตรียมเอกสารและอุปกรณ์
9. การจัดทำตารางการฝึกอบรม

ส่วนประกอบของการฝึกอบรมควรประกอบด้วย

1. หมวดหัวข้อและหัวข้อวิชา
2. วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมของแต่ละวิชา
3. เนื้อหาสาระของแต่ละหัวข้อวิชา
4. เทคนิคหรือวิธีการฝึกอบรม
5. ระยะเวลาของแต่ละวิชา
6. วิทยากรในแต่ละวิชา
7. ตารางการฝึกอบรม

5.7 เทคนิคและวิธีการฝึกอบรม

กรีซ อัมโภชน (2520, หน้า 48) ได้กล่าวถึงเทคนิควิธีในการฝึกอบรมว่า เป็นวิธีที่จะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดความรู้ความเข้าใจ มีทัศนคติและมีความสามารถในการฝึกอบรมจะแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ดังนี้คือ

1. เทคนิคการฝึกอบรมโดยถือวิทยากรเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ การบรรยาย ถือว่าวิทยากรเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถแต่เพียงผู้เดียว
2. เทคนิคการฝึกอบรมโดยถือว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นศูนย์กลางของการเรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกันเองมากกว่าที่จะมาจากวิทยากรแต่เพียงผู้เดียว ได้แก่ เทคนิคการสัมมนา การอภิปรายและการทดลองเชิงปฏิบัติการ
3. เทคนิคการฝึกอบรมโดยผสมระหว่างเทคนิคการยึดวิทยากร และผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ การอภิปรายเป็นคณะหรือการบรรยายเป็นชุด เป็นต้น

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ (2535, หน้า 53) กล่าวว่า เทคนิควิธีการฝึกอบรมเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดที่จะช่วยให้การฝึกอบรมประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ การฝึกอบรมที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นวิธีที่น่าสนใจและใช้ได้ผลดี คือ การฝึกอบรมที่ยึดผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นศูนย์กลางให้ได้เรียนรู้จากการกระทำด้วยตนเอง ซึ่งการฝึกอบรมแบบนี้มีหลายวิธี แต่ละวิธีมีลักษณะสำคัญ มีข้อเด่นและข้อจำกัดแตกต่างกัน ซึ่งผู้จัดการฝึกอบรมจะต้องพิจารณา และเลือกใช้วิธีการให้เหมาะสมกับเรื่องและวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมนั้น ๆ

ตารางแสดงข้อเด่นและข้อจำกัดของวิธีการฝึกอบรม

วิธีการ	ข้อเด่น	ข้อจำกัด
การบรรยาย	-ได้รับข้อมูลได้มากกว่าวิธีอื่น ๆ ที่ใช้เวลาเท่ากัน -ใช้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรมจำนวนมากได้	-ไม่ค่อยเหมาะกับวัตถุประสงค์ด้านจิตพิสัย และทักษะพิสัย -มีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย -ผู้ร่วมการฝึกอบรม
การอภิปราย	-ได้ใช้ความคิดอย่างกว้างขวาง -ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลซึ่งกันและกัน	-ใช้เวลามากกว่าคำบรรยาย -มีส่วนร่วมเฉพาะการอภิปรายที่แสดงความคิดเห็นเท่านั้น
การใช้เกม	-มีความสุขสนุกสนาน -ได้เรียนรู้วิธีเอาชนะอุปสรรคเพื่อบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ -ใช้ฝึกทักษะได้	-เหตุการณ์ในเกมมักไม่เหมือนเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้น ทำให้ถ้อยแถลงการเรียนรู้ได้ไม่ดีเท่าที่ควร
การใช้กรณีตัวอย่าง	-คล้ายกับวิธีการอภิปราย -นำเอากรณีตัวอย่างจริงมาใช้ -ทำให้การฝึกอบรมมีความหมายมากขึ้น	-เหมือนวิธีการอภิปราย
การใช้บทบาทสมมติ	-ได้วิเคราะห์ความรู้สึกและพฤติกรรมของตนเองและบทบาทที่ตนสวมอยู่	-ไม่สามารถใช้กับเรื่องที่มีความซับซ้อนได้ -จะได้ผลต่อเมื่อผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความสามารถพอสมควร

ตารางแสดงข้อเด่นและข้อจำกัดของวิธีการฝึกอบรม (ต่อ)

วิธีการ	ข้อเด่น	ข้อจำกัด
การใช้สถานการณ์จำลอง	-ได้เรียนรู้จากประสบการณ์เหตุการณ์ที่เหมือนจริง -ให้ความสนุกสนานตื่นเต้น -และมีความกระตือรือร้น -ช่วยให้เข้าใจเรื่องที่ซับซ้อนได้ดี -จนจำได้นาน -ถ่ายโยงการเรียนรู้ได้ดี -ช่วยพัฒนาทักษะทางสังคม	-สร้างยาก -หาสถานการณ์จำลองสำเร็จรูปที่ตรงความต้องการได้ยาก -ใช้เวลาฝึกอบรมมาก

การพิจารณาเลือกใช้วิธีการฝึกอบรมในการฝึกอบรมแต่ละครั้งเป็นสิ่งสำคัญเพราะจะมีผลต่อการฝึกอบรมเป็นอย่างมาก ดังที่ ศรีอรุณ เรศานนท์ (2521, หน้า 30) ได้กล่าวถึงสิ่งที่ควรพิจารณาในการเลือกวิธีการฝึกอบรม ไว้ดังนี้ คือ

1. ความเหมาะสมของเทคนิควิธีกับลักษณะเนื้อหาหลักสูตรการฝึกอบรม
2. ขนาดของกลุ่มผู้เข้ารับการฝึกอบรม
3. พื้นฐานความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม
4. ความสามารถความคุ้นเคยของผู้เข้ารับการฝึกอบรมต่อวิธีการฝึกอบรม
5. เวลาและอุปกรณ์ที่จะนำมาใช้ในการฝึกอบรม
6. งบประมาณที่มีอยู่ในการฝึกอบรม
7. ทักษะของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

นอกจากนี้ ธงชัย สันติวงศ์ (2525, หน้า 42-43) ได้เสนอแนะเทคนิควิธีที่จะทำให้การฝึกอบรมมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนี้คือ

1. การเตรียมเอกสารเกี่ยวกับการฝึกอบรม ควรให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทราบเรื่องในส่วนรวมกว้าง ๆ ก่อน เพื่อให้เห็นภาพรวมก่อนที่จะศึกษาในรายละเอียดต่อไป เรื่องที่น่าเสนอควรเขียนสั้น ๆ ให้ได้ใจความใช้ภาษาที่อ่านง่ายเข้าใจง่าย มีตัวอย่างประกอบที่ชัดเจน มีภาพที่สื่อความหมายได้ตรงกับเนื้อเรื่อง เรื่องที่น่าเสนอเรียงลำดับต่อเนื่องกันโดยตลอด

2. การใช้เทคนิควิธีถ่ายทอดความรู้ในขณะฝึกอบรม โดยการสร้างบรรยากาศในการฝึกอบรมให้เหมือนกับการปฏิบัติงานจริง ๆ มีการทดลองฝึกปฏิบัติจริง ซึ่งจะเป็นตัวอย่างที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ทำให้ทราบถึงปัญหา และรู้ถึงแนวทางในการแก้ปัญหา เมื่อได้นำกลับไปปฏิบัติ นอกจากนี้ควรกระตุ้นและจูงใจผู้เข้ารับการฝึกอบรมให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการฝึกอบรม

จากเอกสารด้านกระบวนการฝึกอบรมและการพัฒนาหลักสูตรที่ได้ศึกษามาทั้งหมดนี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมตามแนวของทาบา (Taba) ด้วยพิจารณาเห็นว่า เป็นการจัดการอบรมที่เริ่มจากพื้นฐานของการวิเคราะห์ความจำเป็นได้แก่ ความต้องการตามสภาพที่เป็นจริงของผู้ดูแลเด็ก ย่อมสามารถวางแผนหลักสูตรและให้การอบรมได้ตรงจุดที่ต้องการและการอบรมยังแสดงถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นได้ผ่านการประเมิน ผู้วิจัยเชื่อว่าการฝึกอบรมตามแนวของทาบาจะสร้างความชัดเจนได้ทั้งในขั้นการวางแผน การดำเนินงานและการประเมินผลอย่างเกี่ยวเนื่องกัน สำหรับเทคนิคการฝึกอบรมนั้นผู้วิจัยจะใช้รูปแบบการผสมผสานระหว่างเทคนิคการยึดผู้เข้ารับการฝึกอบรมเป็นศูนย์กลางเป็นส่วนใหญ่และมีการยึดวิทยากรเป็นศูนย์กลางปนอยู่บ้างตามสมควร

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สมคิด เมตไตรพันธ์ (2530) ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเสริมสร้างสมรรถภาพในการทำงานเป็นกลุ่มสำหรับผู้นำท้องถิ่น ระดับหมู่บ้านในประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีคุณภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด หลังการฝึกอบรมผู้นำท้องถิ่นระดับหมู่บ้านได้คะแนนเฉลี่ยจากการทดสอบสมรรถภาพการทำงานเป็นกลุ่มด้านต่าง ๆ สูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 วิทยากรและผู้เข้ารับการอบรมมีความเห็นว่า หลักสูตรและการฝึกอบรมตามหลักสูตรมีคุณภาพสูงกว่าระดับปานกลาง

สุชาติ ลีตระกูล (2532) ทำวิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรสำหรับลูกกรรมการก่อสร้างในเขตกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ลูกกรรมการก่อสร้างได้คะแนนทดสอบหลังการทดลองเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น

ณรงค์ ฉายายนต์ (2536) ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะด้านการบริหาร สำหรับหัวหน้าแผนกวิชาในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล ผลการวิจัยพบว่า ภายหลังจากทดลองใช้หลักสูตรกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สมหมาย เชื้อดี (2533) ได้ศึกษาการพัฒนาชุดฝึกอบรมการจัดกิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ให้แก่เด็กปฐมวัยสำหรับผู้ดูแลเด็กในสถานรับเลี้ยงเด็ก โดยยึดรูปแบบของชุดการสอนจุลบท โดยใช้แบบประเมินผลตนเอง แบบวัดผลสัมฤทธิ์ของการฝึกอบรม แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อชุดฝึก

อบรมพบว่า ชุดฝึกอบรมทั้ง 2 ชุด มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด ผลสัมฤทธิ์ของชุดฝึกอบรม
ภายหลังการฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรม และผู้ดูแลเด็กมีความคิดเห็นต่อชุดฝึกอบรมในทาง
บวกระดับสูง

งานวิจัยที่พบเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพครู
และผู้บริหาร ผลการวิจัยที่ค้นพบล้วนส่งผลถึงผลลัพธ์ของการฝึกอบรมที่ทำให้บุคลากรพัฒนา
ความรู้ ความสามารถและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ จึงหวังได้ว่า การฝึกอบรมครั้งนี้จะส่งผลใน
ทางบวกเช่นเดียวกับข้อค้นพบที่นำเสนอไว้แล้วข้างต้น